

ЗМІСТОВІ СКЛАДНИКИ ПОНЯТТЯ «ЯКІСТЬ ОСВІТИ»

У статті проаналізовано різні підходи до визначення поняття «якість освіти»; схарактеризовано критерії та показники оцінки діяльності загально-освітніх середніх навчальних закладів, визначено змістові складники поняття «якість освіти».

Ключові слова: *освіта, якість, діагностика якості освіти, змістові складники.*

В статье проанализированы подходы к определению понятия «качество образования»; охарактеризованы критерии и показатели оценки деятельности средних общеобразовательных учебных учреждений, определены содержательные составляющие понятия «качество образования».

Ключевые слова: *образование, качество, диагностика качества образования, содержательные составляющие понятия.*

The article highlightshowto determine the qualityof educationin thetheory ofschool administration, described its criteria and indicators for the evaluation of secondary school, defined the concept of substantial components of quality education.

Keywords: *educational system, the diagnosis of educationquality, contents components.*

Постановка проблеми. Проблема якості освіти завжди була актуальною. Так, ще з Стародавніх часів люди замислювалися над тим, як вимірювати результат освітньої діяльності. Розквіт наукових ідей і праць прийшовся на другу половину ХХ ст. Вітчизняні вчені старанно намагалися впровадити контроль навчально-виховною діяльністю: інспектування шкіл, дотримання навчальних програм та норм, виявлення якості роботи педагогічного колективу. Всі ці дії призвели до підвищення рівня знань школярів.

Ці питання знайшли відображення у спадщині педагогів у другій половині ХХ ст. у В. Васильєва, Г. Ковальова, Е. Логінова, М. Поташника, С. Шишова, В. Кальнейя, О. Ляшенка та інших.

Мета статті – розкрити питання розвитку поняття «якість освіти» і визначити підходи вчених до виявлення критеріїв якості освіти та їх показників.

Виклад основного матеріалу. У процесі розвитку педагогічна наука

приділяла значну увагу питанням організації школи і вдосконалення навчально-виховного процесу, одним із напрямів якого є визначення якості освіти. Оцінювання та виявлення якості зальної середньої освіти передбачає дослідження різних аспектів діяльності загальноосвітніх навчальних закладів: рівня навчальних досягнень учнів, характеристик навчального процесу, діагностування системи освіти, питання підбору кадрів, управлінської діяльності та інші [6, с.9].

Застосування терміну «якість освіти» (qualityeducation) викликана самим життям, пошуками як загальноприйнятого його визначення, так і формуванням засобів вимірювання й порівняння рейтингу освіти різних країн чи різних типів закладів у одній країні. Складність ситуації полягає в поліваріантності розуміння якості освіти. Можна навести кілька визначень цього поняття:

- якість освіти – інтегральна характеристика освітнього процесу та його результатів, виявляючих відповідність установленим у суспільстві уявам про те, яким цілям цей процес має слугувати [9];

- якість освіти – певний рівень знань і вмінь розумового, морального й фізичного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності й надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу навчально-виховним закладом [7];

- якість освіти як галузь соціальних послуг - здатність її органів керування й безпосередніх виробників освітніх послуг задовольняти встановлені або передбачувані потреби суспільства, окремих соціальних груп і громадян у отриманні освіти або набутті професійної компетентності [2];

- якість освіти – це узагальнений показник розвитку суспільства в певному часовому вимірі. За означенням основної частини дослідників у галузі освіти [5, с.12];

- якість освіти – це рівень якості освітніх закладів та освітніх послуг, що ними надаються. Таке узагальнене поняття про якість системи освіти надає О. О. Байназарова [6].

Окремі вчені, такі як Г. Ковальова і Е. Логінов розуміють якість освіти як

інтегральну характеристику системи освіти, що відображає ступінь відповідності досягнутих результатів нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням. М. Поташник розглядає якість освіти – як співвідношення мети і результату, як міри досягнення мети [8]. С. Шишов та В. Кальней трактують якість освіти як «ступінь задоволення очікувань різних учасників процесу навчання від наданих освітнім закладом освітніх послуг або ступінь досягнення поставлених у освіті мети й завдань» [8, с. 175]. Академік О. Ляшенко зазначає, що «якість освіти - це багатовимірне методологічне поняття, яке рівнобічно віддзеркалює суспільне життя – соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні та інші життєво значущі для розвитку людини сторони життя. Як системний об'єкт її характеризують якість мети, якість педагогічного процесу та якість результату». У свою чергу, такі науковці як Г Гутник, В. Мішакова,

В.Нуждін, В. Панасюк, Н. Селезньова тлумачать сутність якості освіти з погляду задоволення потреб та досягнення певних норм, стандартів, цілей, що нормативно затвердженні відповідними документами. О. Гороленко, В. Качалов, Н. Радькова, С. Соколова розглядають проблему якості освіти з позиції теорії й практики менеджменту та вважають, що ключовими об'єктами в системі освіти є освітні заклади, оскільки саме через них проявляється якість освітніх програм, і державних стандартів [6, с.9]. Таким чином, ми бачимо, що різні підходи до виявлення поняття «якості освіти» показують багатоаспектність цього поняття та поліваріантність трактування в залежності від поставленої мети та обраного контексту, але є і загальні особливості характерні для цього поняття, а саме, визначення «якості освіти» базується на відповідності вимогам та державним стандартам й задоволенням індивідуальних потреб.

Одні науковці підходять до визначення поняття, розглядаючи його як суспільний ідеал освіченості людини, другі, як результат її навчальної діяльності, треті, як процес організації навчання та виховання, четверті, як критерії функціонування освітньої системи.

Різні підходи до розкриття суті поняття простежуються і в зарубіжній

педагогіці. Скажімо, Міжнародний інститут планування освіти в Парижі пропонує під якістю освіти розуміти «якісні зміни в навчальному процесі та в навколишньому середовищі учнів, які можна зафіксувати як поліпшення їхніх знань, умінь і цінностей» [1, с. 6].

Особистісне спрямування освіти зумовлює потребу оцінювати якість освіти в єдності індивідуальних характеристик особистості (приймаючи до уваги якості особистості школяра, його індивідуальну особливість сприйняття та обробки інформації у процесі освітньої діяльності), педагогічних показників організації освітнього середовища та соціальних стандартів функціонування освітніх систем. Тому доцільно вирізнити внутрішні та зовнішні чинники якості освіти, які характеризують освітній процес, його результат і систему освіти загалом. Зокрема, загальноприйнятими внутрішніми характеристиками якості загальної середньої освіти виступають:

а) якість освітнього середовища: ефективність управління освітнім процесом, навчально-методичне забезпечення, кадровий потенціал школи та ін.;

б) якість реалізації освітнього процесу: дотримання державних програм і норм, ефективність засобів навчання, педагогічна майстерність учителя та ін.;

в) якість результатів освітнього процесу: виявляється у процесі інспектування школи і педагогічного колективу та контроль за рівнем якості знань учнів [5; 6].

Зовнішні показники якості освіти характеризують її як соціальну інституцію, що відображає ефективність функціонування освітньої системи, її вплив на людину й суспільних процесів, задоволення потреб особистості та держави загалом.

Якість освіти не може визначатися без діагностичних методів, тому вона ґрунтується на технології збирання й опрацювання отриманої інформації в результаті педагогічної діагностики та моніторингу освітніх процесів.

Педагогічна діагностика по суті є вивченням результативності навчально-виховного процесу в загальноосвітніх середніх закладах на основі вихованості

та навченості школяра, росту педагогічної майстерності вчителя [3]. А моніторинг (у проекції на освіту) – це безперервне відстеження за станом та якістю системи освіти, окремих її елементів, передусім за навчальними досягненнями [5].

Традиційно в другій половині ХХ ст. у вітчизняній школі для вимірювання якості освіти була розповсюджена практика інспектування шкіл. Такі вчені як К. Ингенкамп, Ю. Васильєві О. Байназарова наполегливо працювали над виявленням складників якості освіти, до яких відносили комплекс кількісних і якісних показників [3; 4; 6]:

1) так, для педагогічної діагностики навчально-виховного процесу та результатів навчальної роботи школи науковці називають:

- а) рівень успішності:
 - рівень розвитку учнів;
 - ступінь їх самостійності;
 - рівень оволодіння знаннями, уміннями, навичками;
 - інтелектуальні здібності.
- б) якість професійної діяльності вчителя:
 - діагностуюча спрямованість учителя;
 - здійснення виховуючої спрямованості навчання;
 - якість уроку;
 - здійснення диференційованого підходу до учнів у процесі навчання, попередження на цій основі неуспішності;
 - організаторські здібності вчителя;
 - вибір методів і засобів навчання.

Важливим показником якості освіти є діагностика рівень роботи педагогічного колективу школи: раціональна організація роботи та її планування; вивчення системи роботи вчителів; упровадження наукової організації праці в практику школи; організація внутрішкільного контролю; надання практичної допомоги працівникам школи, заходи щодо виявлення та усунення недоліків.

Висновки. Таким чином проведений аналіз якості освіти в теорії віт-

чизняних педагогів свідчить, що важливу роль у формуванні системи освіти відіграють безліч факторів, таких як доступність навчання, матеріально-технічне забезпечення освітнього закладу, ступінь розгорнутості моніторингових та діагностичних методів виявлення якості освітнього процесу та ін. Також вивчення поняття «якість освіти» дозволяє назвати такі його складники, що включають: навчально-виховний процес на основі виконання державних законів про освіту, норм та стандартів, інспектування шкіл та рівня роботи педагогічного колективу, рівень навчальних досягнень учнів, новаторські методи роботи вчителів з учнями та ін.

Проведений науковий пошук не є вичерпуючим і не розкриває всіх проблем якості освіти, подальшого дослідження також вимагають питання визначення особливостей критеріїв і показників якості навчальної діяльності школяра.

Література

1. Planning the Quality of Education. The Collection and Use of Data for Informed Decisionmaking. Ed. By K. Ross et al. – Paris: UNESCO, 1990. – 160 p.
2. Большая советская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1969-1978.
3. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика: Пер. с нем. – М.: Педагогика, 1991. – 240 с.
4. Критерии оценки деятельности школы и учителя: [зб.науч.трудов / под ред. Васильева Ю.А. и др.]. – М.:Изд. АПН РСФСР, 1976. – 78 с.
5. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / [за заг. ред. О.І. Локшиної]. – К.: «К.І.С», 2004. – 128 с.
6. Моніторинг якості загальної середньої освіти: досвід Харківського регіону / Байназарова О.О., Капустін І.В., Покроева Л.Д., Ставицький С.Б.. – Х.: ХОНМІБО, 2006. – 60 с.
7. Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 «Про Національну доктрину розвитку освіти // У кн.: Законодавчі акти України з питань освіти. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 158 с.
8. Шишов С.Е. Мониторинг качества образования в школе / С.Е.Шишов, В.А.

Кальней. – М.: Рос. пед. агентство, 1998. – 354 с.: ил., табл.

9. Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. / Под ред. С.Я. Батышева. – М.: АПО, 1999. – 488с.